

לפרקם, מיד נסחפים גם הם בזרם של הוריהם ונסערים בסערותם, הגלגל של ההורים עובר גם על הבנים. מימיהם אין הם זוכים לטעום טעם של חיים כטעמם שלהם אלא בורחים מעצמם ומטעמם, ורוצים להדמות לאחרים ולחיות כטעמם – אין זו דרך טובה שיבור לו האדם. והנה זו לעומת זו נתן לך האלקים, ואתה ראה כמה נעימה היא וערבה הדרך שבעלי הטעם רוצים בה, דרך חופש המעשה וחרות המחשבה, איש איש כרצונו שלו וכטעמו. ואלה מוצאיה ומבואיה של דרך ערבה זו: יגיעה בריאה ושמחת חיים יציבה. יש בה לגוף חלקו ולנפש חלקה. הבעל טורח בשלו בחוץ והאשה טורחת בשלה בבית, ואין ממירים ואין מחליפים עבודת איש על אשה ולא עבודת אשה על איש. הוצאות ביתם כפי ברכת עמלם, פחות פרוטה אחת שחוסכים אותה מן ההוצאות והיא מזומנת ליום אחר. ביתם – מרגועם, נוה יפה למנוחת הגוף ולטיפוח כחות הנפש. מנוחתם ושלותם מוקדשות לצאצאיהם ולחינוכם הטוב על ברכי הוריהם. חיים לפי טעמם במה שמוכן להם מיגיע כפם ומן הברכה אשר ברכם ה' בהתר ולא באיסור, ומוסיפים בה טעמם לשבח, איש איש כטעמו וכריחו שלו. שמחים בחלקם ואינם להוטים אחר חלק חברים ולא נוגעים במה שמוכן לאחרים – דרך זו, דרך החיים היא ודאי, אשרי ההולכים בה!

אשריכם בני הזוג שככה לכם ובחרתם בדרך חיים זו. שמא תאמרו: יפים הם רהיטי הבית של שכניכם משלכם, ועשירה מלתחת הבגדים שלהם יותר משלכם, ועשיר שלחנם ושונה 'טעמם' מן הטעם שלכם? – אין רע. הללו, בדמם ובדם זרעיותם קנו להם רהיטיהם ובגדיהם וכו'. במחיר שלותם אשרם ושמחתם השיגו אלה. שאולים הם בידם כל החפצים הללו והמה משועבדים להם שעבוד הגוף והנפש – אין הם שוים את מחירם! מוטב שיתנו שכניכם דעתם עליכם ויתחרו הם בכס על אשרכם ועל שמחתכם, ואל תתחרו אתם בהם. ששלחנכם גדול משלחנם וחלקכם טוב מחלקם! (מתוך ספר איש וביתו פרק יב).

עוד בעניני הסתפקות – ע' כלי יקר (וישלח לב, כה). וע"ע במובא להלן צא בענין 'צדיקים חביב עליהם ממונם'.

דף פה

'אלא ספק איש ספק אשה, ורבי יוסי לטעמיה...' – לכאורה יכול היה לפרש, ספק אם כבר קיים המצוה אם לאו, שדוחה יום טוב באופן כזה (ועדיין יקשה גם לר' יוסי) – ומכך שלא פרשו כן, משמע שגם אם ודאי קיים המצוה, מותר לתקוע בשופר, וכדעת הט"ז (תקצו, א), שמותר לתקוע בשופר לאחר שיצא בו, הואיל והותר למצוה הותר גם שלא לצורך מצוה. (כן הוכיח בשאגת אריה – קג). ואולם דעת הרמ"א ורוב האחרונים (עיין שם ובמשנ"ב ושעה"צ), שאין לתקוע בשופר בחנם. ויש ליישב הקושיא מכאן, כי יש לחלק בין ספק בעיקר החיוב, כמו כיסוי הדם בכוי, וכן תקיעת שופר לטומטום ואנדרוגינוס, שעצם חיובם מוטל בספק, ובין מקום שהחובה היא ודאית והספק אינו אלא בקיום המצוה כעת – שלכן אין להוכיח מספק מסוג זה לספק בעיקר החיוב, שהואיל והחיוב ודאי, הלא חובה גמורה היא לצאת ידי חובתו ולקיים מצוותו מן הספק, הלכך חובה זו ודאי דוחה יום טוב, אבל בכגון כוי שיש ספק אם חייב כלל בכיסוי – שמא אינו דוחה יום טוב. (עפ"י ברכת מרדכי ח"ב כח. עיין שם עוד בבאור הענין).

ע"ע כעין חילוק זה, לענין ברכה במקום ספק מצוה – בדרישה ובפר"ח וכנה"ג – או"ח סז; חיי אדם ה, כד.

וכבר כתב הגרעק"א בישוב קושית השאגת אריה, כעין חילוק זה, בסגנון אחר; כאן יש חוקת חיוב והספק אם נפטר ויצא מחוקתו, וכאן אין חוקת חיוב והספק שקול בעצם החיוב.

ויש מקום לומר שלפי סברת הגרעק"א, אם הגיע בין השמשות של סוף היום ולא תקע – הרי זה דומה לספק אם יצא אם לא יצא, שהרי יש עליו חוקת חיוב דמעיקרא. ואולם לפי הסברא הראשונה, הלא ברגע זה יש ספק בעיקר החיוב, אם עתה ראש השנה וחייב בשופר או שמא יום חול הוא ואין כאן חיוב מעיקרא. וכן כתב בחיי אדם (הנ"ל) לענין ברכה בביהש"מ, שהרי זה ספק בעיקר החיוב ואינו מברך. ונראה שאף לסברת רעק"א י"ל כן, שמ"מ עתה אין חוקת חיוב, ואין ענין חוקת חיוב לחוקה דמעיקרא, אלא כעין סברת 'אין ספק מוציא מידי ודאי'.

'השוחט ונתנבלה בידו, הנוחר והמעקף – פטור מלכסות' – אף לדעת הסובר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, כאן הלא אין שחיטה כלל. ואף על פי שלא נאמר 'שחיטה' בכיסוי הדם אלא ושפך את דמו – למדים 'שפיכה' 'שפיכה' משחוטתי חוץ (דם שפך), מה שם צריך שחיטה אף כאן. (עפ"י רש"י יז. רעק"א הקשה, מדוע צריך למעט עוף טמא מ'אשר יאכל', כמובא בגמרא, והלא בטמא כל שחיטה הרי היא כנחירה, והרי בנחירה ידענו שפטור מגורה-שוחט דשחוטתי חוץ.

(ובקהלות יעקב (כה,ה) כתב לתרץ, שגם בטמא יש שם ותורת 'שחיטה', אלא שמכל מקום שחוטת טמא מטמאה כנבלה מגורת הכותב, כמו שדרשו בתורת-כהנים, ולכך צריך מיעוט מיוחד לשחיטת טמאה, ע"ש. ועדיין יש מקום להקשות, אף לפי הנחה מחודשת זו, שיש תורת 'שחיטה' לטמאה, הגם שאין בה נפקותא לדינא [ומפשטות דברי הרמב"ן (קב.) אין נראה כן, שז"ל: 'שתורת שחיטה בטמאין ליכא'. וכן צ"ע מזה שדם שחיטת טמאה אינו מכשיר, שאינו 'דם שחיטה' אלא 'דם מגפה' כדלהלן קכא. וברש"י], מכל מקום הלא ממקום שבת ולמדת שצריך שחיטה, משחוטתי-חוץ, מאותו מקום אפשר ללמוד למעט טמאה, ול"ל קרא).

עוד יש להקשות, הלא מבואר בתחילת הפרק, שמליקת עוף בקדשים היתה טעונה כסיו, אילולא שנתמעטו קדשים. והקשו שם התוס', מאי שנא מנוחר ומעקף? ותוצו, שהואיל ולא נאמר 'שחיטה' אלא 'שפיכה', יש בדין לחייב מולק עוף בכיסוי, ודוקא נוחר ומעקף לפי שאינם ראויים לאכילה פטור, אבל מליקת עוף – זו היא שחיטתו. ויש לשאול, אם הלימוד הוא מגורה-שוחט חוץ, הלא המולק עוף קדשים בחוץ פטור (כבזבחים קז), וממקום שאתה ממעט נוחר ומעקף, יש למעט מולק.

אך נראה שקושיא אחת מתורצת בחברתה; אילו לא נאמר אלא 'אשר יאכל' בלבד, לא היינו ממעטים אלא מינים טמאים שמעיקרם אינם ראויים לאכילה, אבל נוחר ומעקף היה חייב, לכך צריך לג"ש משחוטתי חוץ. אך מהג"ש לבד הייתי ממעט כל דבר שאינו שחיטה, קמ"ל 'אשר יאכל', דלאו דוקא שחיטה אלא כל דבר המביא לאכילה. ונפ"מ למולק קדשי בדק הבית בחוץ שחייב לר"מ בכיסוי.

'גמר שחיטה שחיטה משחוטתי-חוץ, מה התם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אף הכא נמי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה' – מבואר ששחוטתי-חוץ אסורים באכילה מן התורה, ואף על פי שקדשים שמתו יצאו מידי מעילה, מכל מקום נשאר בהם איסור הנאה. כן מוכח מתוס' בזבחים (סט) ועוד.

ואולם מדברי התוס' בקדושין (נז ד"ה מה) נראה, שקדשים שמתו אינם אסורים מן התורה כלל. וכבר הקשה בספר 'המקנה' (שם) מסוגיתנו.

ויש מי שתרץ שלכך שחיטת קדשים בחוץ נחשבת שחיטה שאינה ראויה, משום שאין עליה תורת קדשים לעלות למזבח, ואינה ראויה למצוותה ולא משום איסור אכילה (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"ב ה,ב). ויש סוברים, שגם לשחיטת התוס' בקדושין, שחוטתי חוץ אסורים בהנאה באיסור תורה, אם משום אזהרת

'לא תוכל לאכול בשערך', אם משום 'לא תאכל כל תועבה' – כל שתעבתי לך. (ע' במקנה שם ובמהר"ם, ובאריכות בשו"ת בית זבול ח"א יב. וע"ע דרך אחרת בזכר יצחק נ, ב).
וע"ע במובא לעיל פד, ובזכרים סו – אודות איסור הנאה מקדשים שמתו.
עוד בענין שחיטה שאינה ראויה בשחוט חוץ – ע' במה שהקשה באבי עזרי (תניינא) ערכין ב, יב.

זרבי שמעון, עוף טמא מאי טעמא, דלאו בר אכילה הוא, טרפה נמי לאו בר אכילה הוא – לכאורה ר' שמעון לשיטתו הולך, שדורש טעמא דקרא. (גליונות קהלות יעקב).

(ע"ב) 'לא צריכא, לשוחט את הטרפה ומצא בה בן ט' חי, סלקא דעתין אמינא הואיל דאמר רבי מאיר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה תהני ליה שחיטת אמו ולא ליבעי שחיטה, קמשמע לן...' – ואם תאמר, איזה איסור יש על הולד, והלא שחיטת אמו הועילה לטהר מידי נבלה, הן את האם הן את הולד, ומאידך איסור טרפה לא חל על הולד, שהרי יש לו חיות בפני עצמו ואין בו שום טרפות, והרי הוא נותר בשחיטת עצמו. ואם כן, מדוע לא יותר הולד בשחיטת האם? –
מכאן משמע שבטרפה יש חסרון בעצם התר השחיטה, ואינו איסור צדדי, ועל כן אותה שחיטה של האם הטרפה, פגומה היא, ואין בכחה להתיר את הולד. (עפ"י אחיעזר ח"ב ז, ז. וע"ע בענין זה במצוין לעיל לב עב).

'סלקא דעתין אמינא הואיל ואמר ר' שמעון מותר בהנאה, אלמא לאו שחיטה היא כלל, אימא מידי נבלה נמי לא מטהרה, קמ"ל' – יש להבין 'סלקא דעתין' זו; והלא אין הבהמה נאסרת משום חולין בעזרה כלל, וזה שאסורה באכילה – משום טרפה, והרי למדנו מן הכתוב ששחיטת טרפה מטהרת מידי נבלה, ומדוע נאמר שכאן לא יטהר.

ואפשר, שהיה מקום לחשוב שאעפ"י ששחיטת טרפה בעזרה אינה נחשבת 'שחיטה' לר' שמעון לאסור הבשר בהנאה כשאר חולין בעזרה, משום שהיא שחיטה שאינה ראויה, מכל מקום שחיטה זו גם לא תועיל לפעול התר, וכאילו היא מתה מאליה, (וכסברא שכתב הר"ן (לעיל ספ"ב), שאף לדעת הסובר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואם שחט בהמת חברו לעבודה-זרה לא נאסרה בהנאה, מכל מקום אסורה הבהמה באכילה, כי שחיטה זו לא פעלה התר, וכאילו לא שחט כלל), קמ"ל שאין כאן דין טומאת נבלה, שהרי מכל מקום נשחטה בסימנים. (חדושי הגר"ר בעניני ח"ב סו, מב. וב'קובץ ענינים' הקשה ולא תרץ).

'וסבר ר' שמעון חולין בעזרה דאוריתא היא?' – רש"י מפרש שהדיוק הוא מכך שר' שמעון מתיר את הטרפה שנשחטה בעזרה – משמע שאיסור חולין בעזרה מדאוריתא, מוזבחת, וכיון שאינה ראויה – לא שמה שחיטה. כי אם מדרבנן – מה לי ראויה מה לי אינה ראויה, הלא הגזרה לעולם קיימת, שמא יסברו ששחט קדשים, ומוציא ונהנה מהם בחוץ.

(ואולם היה מקום לומר שלא אסרו חכמים בשוחט את הטרפה, לפי שאינה שחיטה כלל, וכנותר ומעקר בפנים – שלא נאסר. אבל כיון שאמרנו ששחיטת טרפה אפילו לר' שמעון מטהרת מידי נבלה – הרי שם שחיטה עליה, ועל כרחק הטעם שר"ש מתיר בפנים, משום שחיטה שאינה ראויה הוא, ומכאן שאיסור חולין בעזרה מדאוריתא, ותלוי בשם 'זביחה'. ובזה מובן הקשר הדברים שבגמרא. עפ"י מהר"ם שיף).

ויש מפרשים שהשאלה מתיחסת למשנה, ששנינו השוחט חולין בעזרה – פטור מכיסוי לחכמים, והיינו ר' שמעון, כמו שאמרנו – ומשמע שאיסור חולין בעזרה מדאוריתא, כי אם מדרבנן, לא היה נפטר מן

הכיסוי, שהרי מדאוריתא הבשר ראוי והרי זו שחיטה ראויה. (מובא בבעל המאור. וע"ע בחדושי הרמב"ן והריטב"א.)

וכן מבואר בגמרא בסמוך, שדבר שהוא אסור מדרבנן, כגון הנוחר את העוף, למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה – חייב בכיסוי. וכן השוחט טרפה-דרבנן, כתב בשער המלך (אישות ה,א) שחייב בכיסוי. וכ"כ בבית הלוי (ח"א ב,ט) כהנחה פשוטה, שכל שאסור מדרבנן – טעון כיסוי.

ואולם הפרי-מגדים (כח בש"ד סק"ז) כתב אודות ספק טרפה, שאפילו לשיתת הרמב"ם ספק של תורה לחומרא מדרבנן – פטור מכיסוי. וכבר הקשה עליו הגרעק"א מסוגיתנו. ואפשר שספק-טרפה שונה, שהרי מה נפשך, אם באת להקל בספק ולהחשיבו ראוי לאכילה, כמו כן יש לך להקל בספק חיוב כיסוי ולפוטרו. (עפ"י חדושי הגר"ר בענינים ח"א יב,ד. ויל"ע לפי שיטת האחרונים שאף להרמב"ם בספק מצות-עשה יש לילך לחומרא מן התורה, אם כן יש כאן חיוב כיסוי דאוריתא. ואולי יש לחלק באופן אחר, בין איסור הנובע מספק-תורה לדינים שעיקרם דרבנן. וע' דוגמת חילוק זה בפמ"ג יו"ד בש"ד סוס"י צה, ובשו"ת דובב מישרים ח"ג ב.) או יש לומר שבספק-טרפה היות ופסקנו לאסור הבשר באכילה על פי חזקת-איסור שעל הבהמה, שוב יש כאן חלות דין ודאי מן התורה לאסור באכילה, (עפ"י שיעורי ר' שמואל – לא. עמ' עד.)

ואולם המנחת-חינוך (קפו,א) צידד שאף בטרפה דרבנן טעון כיסוי. וצ"ע. וע' במצוין לעיל אודות דבר שאינו ראוי מדרבנן, אם נחשב 'ראוי' מן התורה. ואפשר שמחלוקת הסוגיות יש בדבר.)

'אמר ליה שקול עופא ושחוט על בוביתא מיא דמורח דמא ושביק ליה. היכי עביד הכי, והתניא השוחט וצריך לדם חייב לכסות...' – יש מקשים לפי מסקנת הפוסקים (יו"ד כח, עפ"י גמרא להלן פח) שאין צריך לכסות את כל הדם, מה מקשה, הלא אפשר לקיים מצות כיסוי במעט מן הדם, וכל השאר יטול לצרכו –

יש לדחוק שמקשה מסתימת דברי רבי, 'שחוט על בוביתא' – והלא השומע עלול לטעות ולומר שכשצריך לדם אין צריך לכסות כלל, והיה לו לפרש לכסות מקצת הדם. (חדושי בית מאיר.)

יש שרצו להוכיח מכאן שלכתחילה מצוה לכסות הדם כולו (כן דעת ה'משכנות-יעקב' ובעל 'ברכת ראש' עמ"ס נזיר, בסוף המסכת. וכתבו להוכיח כן מביצה ח:). ויש שדחה הראיה, שכנראה הוצרך להעביר התולעת דוקא בדם הראשון היוצא מן השחיטה, והרי הטיפה הראשונה שיצאה נתחייב בכיסוי. עפ"י הנצי"ב בשו"ת משיב דבר ח"ב יא. וכן הסיק להלכה למעשה, שאף לכתחילה די בכיסוי למעט דם. וכ"כ פוסקים אחרונים למעשה). או יש לדחות שמדובר בעוף שדמו מועט והיה נצרך לכל דמו. (עפ"י חו"א ג,כד.)

'השוחט וצריך לדם – חייב לכסות, כיצד יעשה – או נוחרו או עוקרו' – משמע שאין מועיל שישחוט ויכוון בדעתו שהשחיטה זו לא תתיר הבשר באכילה. ומכאן הקשו על דברי המהרש"ל (ב"מ שלמה לעיל לא) שאפילו ששחיתת חולין אינה צריכה כוונה, אבל כוונה הפכית, שמכוין שלא תועיל – פוסלת את השחיטה.

ויש מי שכתב שהדבר שנוי במחלוקת האמוראים (לעיל לא) לענין טבילה שלא על מנת לטהר, אם היא מטהרת. וכאן דיברו לשיטת רב הסובר שגדה שנאנסה וטבלה עלתה לה טבילה. והמהרש"ל החמיר כשיטת ר' יוחנן. (ע' אחיעזר ח"ב ד,ה. וע"ע במצוין לעיל לא.)

'וכי תימא קסבר אין שחיטה לעוף מן התורה ונחירתו זו היא שחיתתו' – שיטת הרשב"א (בשו"ת, ח"ג שג) שבדוקא נקטו 'נחירתו' ולא 'נחירתו ועיקרו' – כי גם למאן דאמר אין שחיטה לעוף מהתורה, צריך על כל פנים חיתוך סימנים, ובניחור הלא מחתך הסימנים לארכם, אבל עיקור הסימנים אינו כלום. וכמה ראשונים חולקים על שיטה זו. (ע' לעיל כז-כח.)